

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag 8. mai 1951 kl. 11

Formann: Utheim

Til stede var: Hambro, Klippenvåg, Mykstu (for Konrad Knudsen), Lavik, Gjestebø (for Finn Moe), Moseid, Sven Nielsen, Selvik, Watnebryn (for Strøm), Torp, Utheim, Skogen (for Valen), Johan Wiik, Natvig Pedersen, Kjøs, Løbak (for Bratteli), Friis, Hegna, Lothe, Lyng (for Smitt Ingebretsen) og Vatnaland.

Dessuten var til stede følgende herrer fra Utenriksdepartementet: Utenriksminister Lange, utenriksråd Skylstad, byråsjef Jacobsen, byråsjef Dons og konsulent Boyesen.

Formannen: Under det siste komitemøte vi hadde ble det fra forskjellig hold uttalt at det ville være ønskelig å få en utenrikspolitisk aktuell oversikt fra utenriksministeren. Det er for å imøtekomme det ønske at dette møte er sammenkalt, og jeg gir da ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg forsto det som ble uttalt i det siste møte i denne komite, fellesmøtet med militærkomiteen, slik, at det det særlig var ønske om, var en redegjørelse for den senere utvikling, spesielt i relasjon til Korea, så jeg har ikke forberedt en bred, alminnelig redegjørelse i dag. Men før jeg går inn på Koreaspørsmålet, er det et par andre ting jeg gjerne vil få orientere om.

Det er for det første den videre utvikling i selve den sak som vi sist drøftet, om hovedkvarteret for Nord-Europa. Etter behandlingen og debatten i fellesmøtet av de to komiteer, ble saken påny drøftet i Regjeringen, som kom til at vi måtte fastholde det standpunkt vi hadde tatt, at når det ut fra militære overveielser var ønske om at dette hovedkvarter skulle ligge i Sør-Norge, ville ikke vi motsette oss det, og der var allerede oppnådd enighet mellom den norske regjering og admiral Brind om formen på det kommunike hvorved dette skulle meddeles. Imidlertid ba den danske regjering om at man skulle vente med å offentliggjøre noen ting, idet de hadde et meget sterkt ønske om å få hovedkvarteret for luftstyrkene, altså general Taylor's hovedkvarter til Danmark, og den danske utenriksminister ønsket personlig å ta den saken opp med general Eisenhower i Paris. Inntil resultatet av den drøftingen foreligger, er da det hele i bero. Det er den stilling saken er i i øyeblikket.

Hambro: Får jeg lov til å spørre om Regjeringen har fått noe fullstendig referat av Gromykos forskjellige uttalelser, særlig den siste, hvor han sier at det er en given ting at amerikanerne har baser i Norge osv.?

Utenriksminister Lange: Nei, vi har ikke fått noe detaljert referat. Vi får jo ikke annet enn det som ambassaden kan snappe opp, og de ordlydende referatene fra Stedfortredermøtet får ikke vår ambassade i Paris.

Hambro: Jeg tror det ville ha adskillig interesse om man gjennom ambassaden kunne få noe nærmere enn de korte telegrammer som har stått.

Formannen: Hvor lang tid vil det ta før det blir avklart dette spørsmålet om den danske utenriksministers konferanse med Eisenhower?

Utenriksminister Lange: Det er det ikke mulig å si, men det har vært forutsetningen fra Eisenhower's og Brind's side og også fra vår side at man skulle komme i gang med å organisere disse hovedkvarterene så raskt som overhodet mulig, så vi håpet jo at det ikke skulle ta altfor lang tid. Det var meningen at møtet mellom den danske utenriksminister og Eisenhower skulle finne sted i Paris i uken som var, men vi har ikke fått noen meddelelse om hvorvidt det har funnet sted eller ikke.

Formannen: Jeg har forstått de tidligere orienteringer som er gitt slik at den britiske admirals tjeneste her skulle ta sin begynnelse omkring midten av mai måned?

Utenriksminister Lange: Det var hans hensikt at han skulle tre i funksjon omkring midten av mai måned, men dette må jo nødvendigvis medføre en viss utsettelse.

Den andre tingen som jeg gjerne ville nevne som en sak for seg, er forhandlingene mellom Danmark og Amerikas Forente Stater om forsvaret av Grønland. Der foreligger ennå ikke her, til tross for at vi har bedt om å få det, fra den danske regjering en fullstendig tekst til den dansk-amerikanske avtalen om forsvaret av Grønland, etter at begge land nå er blitt medlemmer av Atlanterhavspakten, men jeg kunne tenke meg at det kunne ha en viss interesse, selv om det må bygge i det vesentlige på det som har stått i avisene, at jeg ganske kort gjenga hovedpunktene i den avtalen som der er inngått, og som trer istedenfor den midlertidige avtale som ble inngått på de frie danske myndigheters vegne av ambassadør Kaufmann i 1941.

Hovedpunktene i den avtalen som nå er inngått, er følgende:

Den nåværende amerikanske marinestasjon på Grønland, Grønnedal, går over til Danmark og blir heretter drevet som en ren dansk stasjon, men De Forente Stater og andre medlemmer av Atlanterhavspakten får visse rettigheter når det gjelder adgang til havnen.

Ved behov kan det i følge avtalen opprettes såkalte forsvarsområder, som da skal drives i samarbeid mellom Danmark og De Forente Stater. Over slike felles forsvarsområder skal begge lands flagg vaie, og ledelsen skal være dansk eller amerikansk etter særavtaler for hvert enkelt tilfelle.

I og med inngången av avtalen, er det såvidt vi kjenner til, ikke ennå besluttet å opprette noen av disse spesielle forsvarsområder.

Hambro: Anløp av havnen eller adgang til havnen som det tales om, gjelder det bare krigsskip eller gjelder det også handelsskip?

Utenriksminister Lange: Det gjelder nok i denne relasjon krigsskip. Jeg vil siden få anledning til å komme tilbake til spørsmålet om fiskefartøyers og handelsfartøyers adgang til grønlandske havner - jeg håper så snart som mulig over pinse. ----

Hvis en stasjon på Grønland er under amerikansk ledelse, har De Forente Stater i følge avtalen visse rettigheter når det skal bestemmes hvordan området skal benyttes, men det skjer uten noen begrensning av Danmarks suverenitet. Videre må den amerikanske øverstkommanderende for området i alle viktige saker som angår danske interesser, rådføre seg med en dansk offiser som skal være knyttet til hans stab, og Danmark har rett til å benytte området i samarbeid med De Forente Stater når det gjelder Grønlands forsvar.

På samme måte kan det knyttes amerikansk personell til et område som blir stilt under dansk ledelse, og De Forente Stater har da adgang til å benytte området i samarbeid med Danmark. I samband med forsvaret av det nordatlantiske område vil forsvarsområdene også kunne benyttes av skip, fly og vepnede styrker fra andre land som er tilknyttet Atlanterhavspakten.

Videre inneholder avtalen bestemmelser om gjensidig hjelp på en rekke forskjellige områder, om ferdselen til lands, til vanns og i luften, om geodetiske oppmålinger o.l., bestemmelser om toll- og skattefrihet for amerikanske tropper og om jurisdiksjonen over dem. Amerikanerne har plikt til å respektere de danske bestemmelser som gjelder Grønlands befolkning og den indre administrasjon.

Avtalen trer i kraft når den danske regjering har meddelt De Forente Stater at den er godkjent av riksdagen.

I forbindelse med undertegnelsen av den nye avtalen har det danske utenriksdepartement sendt ut en erklæring der det blant annet heter:

«I våre dager er Grønland kommet til å spille en fremtredende rolle i Atlanterhavspaktens forvarssystem. Forsvaret av Grønland er av stor betydning for statenes sikkerhet. Da Danmark har suvereniteten over Grønland, har vedkommende organer innen Atlanterhavspakten overdratt ledelsen av det lokale forsvar av Grønland til en dansk offiser. Forsvaret av selve Danmark stiller imidlertid så store krav til landets beredskap at det har vært naturlig å søke direkte samarbeid med andre medlemsstater for å få løst forsvarsoppgavene på Grønland. Etter anmodning fra vedkommende regionale planleggingsgruppe har Danmark og de Forente Stater i tiden fra 27. mars til 25. april ført forhandlinger om forsvaret av Grønland, og er kommet frem til en endelig avtale.»

Vi har som nevnt bedt ambassaden i København om å sende inn avtalens tekst så snart som mulig, men den er ennå ikke kommet, og dette er i all korthet hovedbestemmelsene i avtalen.

Formannen: Det var et spørsmål i denne forbindelse. Når det nå er truffet en formelig avtale mellom Amerika og Danmark om benyttelsen av Grønlands territorium i forsvarsøyemed, er det vel å forutse at vi muligens får en reaksjon fra Sovjets side med hensyn til forholdene på Svalbard?

Utenriksminister Lange: Jeg skal få komme tilbake til det om et øyeblikk.

Det neste punkt jeg hadde tenkt å komme inn på, er avtalen mellom Amerikas Forente Stater og Island angående forsvaret av Island. Når jeg ba om å få komme hit idag var det ikke minst fordi vi jo har visst at slike underhandlinger har vært i gang, og det så ut som om de skulle føre frem til et resultat omkring midten av mai. Jeg ville gjerne ha hatt anledning til å orientere komiteen før det kom noe om det i avisene, men så gikk sluttfasen så meget raskere at vi nå er i den situasjon at det er et fait accompli før jeg har hatt anledning til å komme til komiteen.

Jeg vil gjerne få komme tilbake til det spørsmål formannen nevnte i sammenheng med både Grønland og Island, for det hele må jo sees under ett.

Alt på et forholdsvis tidlig tidspunkt under det Faste Utvalgs og den Nordatlantiske regionale Havgruppes diskusjon av forsvaret av det nordatlantiske område og spesielt da havområdet, ble innenfor disse sentrale A-paktorganer spørsmålet om Islands rolle i forsvaret reist. Island hadde jo, da det tiltrådte Atlanterhavspakten, erklært at Island hadde ingen hær, ingen flåte, ingen militære maktmidler i det hele tatt, og derfor ikke kunne delta aktivt i oppbyggingen av det felles forsvar, men at de gikk inn, fordi de allikevel var en del av området og medinteressert i dets forsvar. Det som voldt en viss bekymring i den nordatlantiske Havgruppen og i det Faste utvalg, altså denne øverste strategiske planleggingsgruppen, var at Island lå der helt uten noe slags forsvar, slik at det ville være mulig for russerne, i tilfelle av at det brygget opp til en konflikt, med meget små styrker å sette seg i besiddelse av landet. Denne frykt ble ytterligere understreket, ved at der under sildefisket de siste par årene, utenfor Island har opptrådt et meget stort antall russiske sildeskøyter med store moderskip, og etter alle sakkyndiges vurderinger er det ikke tale om at disse sildeskøytene har kunnet gi noe slags økonomisk utbytte som kunne rettferdiggjøre deres tilstedeværelse.

Hambro: Får jeg lov til å si at etter de opplysninger vi har fått, har de hatt et kolossalt utbytte av sildefisket. Det er opplysninger som er gitt av bestyreren av Fiskerfagskolen på Aukra, og skriver seg fra folk som selv deltok i fisket på Island. Han sa at det er det største utbytte av sildefisket som noen har fått noensinne.

Utenriksminister Lange: Det stemmer ikke med de opplysninger jeg har fått gjennom vår legasjon i Reykjavik og de norske oppsynsfartøyer som er der oppe og som har gitt den vurdering at vel kunne man tenke seg at dette var et ledd i opplæringen av russiske fiskere til sildefiske i åpent hav, men at utbyttet de to første sesonger ikke kunne ha gjort det til noe rentabelt foretagende med det dårlige utstyr de hadde. Det foreligger dessuten opplysninger om at disse store skipene har forsterkninger for kanonstillinger både for og akter.

Ihvertfall har den sterke russiske interesse som ble markert gjennom denne deltagelsen i sildefisket og gjennom en viss aktivitet som knyttet seg til dette fiske, gjort at man ble svært oppmerksom på hvor enkelt det ville være å sette seg i besiddelse av Island, og det ble da etter en del forberedende følinger i september 1950 under den islandske utenriksministers deltagelse i A-paktens rådsmøte i New York, holdt et formelt møte mellom den islandske utenriksminister og det Faste Utvalg, Standing Group i Washington. Der fremholdt Standing Group overfor utenriksministeren at det var nødvendig å få fastslått prinsipielt at Island ville gi tillatelse til at visse fly- og hærstyrker alt i fredstid ville kunne stasjoneres i landet og at et radarnett ble utbygget. Utenriksministeren erklærte overfor Standing Group at han var takknemlig for å få klarhet over hvilke ønskemål som gjorde seg gjeldende, og at han ville undersøke hvordan den islandske regjering stilte seg til et slikt forslag.

Alt før det hadde den islandske utenriksministeren nevnt for meg, da jeg var i Reykjavik til det nordiske utenriksministermøte i juli, at dette spørsmål ville komme opp og at de på islandsk side var sterkt opptatt av det og mente at det ikke var forsvarlig å la landet ligge helt ubeskyttet, så de kom til å oppta forhandlinger om en beskyttelse av Island. Jeg sa da at med den rolle som Island hadde vist seg å spille under den siste krigen for sikkerheten i hele det nord-atlantiske område og for forbindelseslinjene over Atlanterhavet, måtte det også betraktes som en norsk interesse at noe ble gjort for å hindre at Island ved et kup lettvent kunne komme på gale hender.

I begynnelsen av februar oversendte så Standing Group et memorandum til den islandske regjering hvor det ble gjort nærmere rede for hvilke styrker som tenkes stasjonert på Island. Det fremgikk av memorandumet at man innenfor Standing Group var kommet til at De Forente Stater burde være ansvarlig for forsvaret av Island. Det fremgikk videre av dokumentet at spørsmålet etter Standing Group's oppfatning burde løses snarest mulig. Den islandske regjering godtok i prinsippet Standing Groups forslag, men la samtidig stor vekt på at troppene bare skulle være i landet så lenge den islandske regjering ønsket dette. Det var et spørsmål der om det med en gang skulle slås fast at de skulle være der for hele Atlanterhavspaktens varighetsperiode - altså inntil 1969.

Den 14. februar begynte så de formelle forhandlinger i Reykjavik. De ble fra amerikansk side ledet av den amerikanske minister på Island, idet Standing Group hadde overført spørsmålet om sikkerhetsforanstaltninger på Island som et anliggende for De Forente Staters regjering.

Under forhandlingene gikk det frem at De Forente Stater ønsket en avdeling på ca. 8 000 mann stasjonert på Island, og at avtalen etter deres oppfatning burde bli gitt den samme varighet som Atlanterhavspakten. Fra islandsk side var man interessert i å redusere troppenes antall, og såvidt vi har kunnet få vite - vi blir holdt orientert gjennom vår legasjon i Reykjavik - ble det etter islandsk ønskemål fastsatt til ca. 4 000.

Spørsmålet om traktatens varighet viste seg derimot vanskelig å løse. Dette med 4 000 ble akseptert fra amerikansk side, og etter det vi vet er det meningen at

disse 4 000 mann skal fordeles med ca. 2 000 mann til beskyttelse av Keflavik flyplass, mindre grupper til beskyttelse av en del radarstasjoner som skal opprettes på forskjellige steder på Island, og endelig en liten gruppe til beskyttelse av noen tankanlegg som foreløpig er tomme, som står igjen etter siste krig i Hvalfjorden like ved Reykjavik.

Som jeg nevnte, viste spørsmålet om traktatens varighet seg derimot vanskelig å løse. Fra islandsk side ble det krevd at traktaten skulle være oppsigelig med 1 års varsel, mens De Forente Stater var av den mening at styrkene burde bli i landet så lenge det var formålstjenlig innenfor rammen av Atlanterhavspakten. Etter at den amerikanske minister på ny hadde konferert i Washington, ble det enighet om at spørsmålet om eventuell tilbaketrekning fra Island av de militære styrker, skal kunne bringes inn for det Nordatlantiske Råd til behandling. 6 måneder etter at saken er bragt inn for rådet, skal oppsigelse kunne foretas med 1 års virkning fra oppsigelsesdagen. - Det er altså det kompromiss man der kom frem til.

Hovedpunktene i traktaten var således bragt i orden, men drøftingen av de mange tekniske detaljer har tatt adskillig tid, og avtalen ble undertegnet i Reykjavik lørdag den 5. mai om morgenen. Allerede mandag den 7. mai kom den første flybårne militærstyrken på 200 mann som er landsatt i Island i henhold til avtalen.

Avtalen ble altså undertegnet den 5. mai om morgenen og ratifisert av den islandske regjering, som har konstitusjonell adgang til det, om ettermiddagen samme dag, etter at den islandske regjering på forhånd hadde forvissnet seg om at alle de tre ikke-kommunistiske partier enstemmig ga sin tilslutning til den.

Det er ganske klart at man ikke kan se bort fra den eventualitet at denne utformingen i praksis av forsvaret innenfor polarområdet kan bli møtt med mottrekk fra russisk side. Det har gått en hel del rykter om at det på Svalbard skulle foregå ting ved de russiske anleggene, at det skulle være utskiftet personell f.eks., at det skulle være kommet meget yngre folk, og en hel del slike rykter. Vi har forsøkt å følge utviklingen der oppe så godt som mulig, og det inntrykk vi sitter med er at der ikke har vært noen ekstraordinær aktivitet fra russisk side i polarområdet, hverken på Svalbard eller i nærheten av den norske grense. Det vi vet når det gjelder områdene mot norskegrensen, er at der har det allerede gjennom lengre tid pågått en utbygging av strategiske jernbaner fra Murmansk i retning mot Petsamo, altså for å ha muligheten for å føre frem tropper og materiell til Petsamoområdet, og det er mulig, skjønt ikke sikkert, at det kan være satt inn noe støttemannskaper for å påskynde det arbeidet, men det er en utvikling som har pågått over noe lengere tid. Der holdes jo hvert år øvelser der. Det har vært holdt nokså store flyøvelser også i år, men etter det vi har kunnet få bragt på det rene, har de hatt helt defensiv karakter.

For min del skulle jeg tro at den første reaksjon fra russisk side vel allerede forsåvidt er kommet, i form av Gromykos uttalelser under Stedfortredermøtet i Paris, hvor han så sterkt har ønsket at spørsmålet om A-pakten skulle komme på dagsordenen, og i forbindelse med utbyggingen av A-paktens forsvarssystem, spørsmålet om baser i Island, Norge og England, han har jo spesifisert det og tatt på forskudd, og satt alle tre på samme linje, mens jo det faktiske forhold er at det inntil

i dag bare har vært i England. Nå er det altså kommet i Island i denne beskjedne målestokk, og for Norges vedkommende ligger jo vår basepolitikk fast.

Om man må vente noen andre sjakktrekk, tror jeg for min del avhenger helt av om den russiske regjering nå anser tiden inne til virkelig å ta det som kan føre til et stort vepnet oppgjør, og der er fremdeles vurderingen i både London og Washington den - og det ble bekreftet i en rapport som kom igår fra ambassadør Morgenstjerne som hadde hatt en lang samtale med en av assistant secretaries i State Department - at russerne ikke er klare til å ta noe vepnet oppgjør av stort omfang i år, og det er den hypotese vi baserer vår politikk på. Mere enn en hypotese kan det naturligvis ikke være og aldri bli men det er altså en hypotese basert på det man har kunnet skaffe til veie av opplysninger om militære forberedelser i Russland selv og i russiskdominert og russiskokkupert område.

Hvor det gjelder situasjonen i Korea, er på en måte tidspunktet for å redegjøre ikke særlig gunstig. De undersøkelser og avhøringer som nå pågår i den amerikanske kongress, vil sannsynligvis i løpet av de nærmeste dagene og ukene bringe frem i dagen et langt større materiale hvor det gjelder Felleskommandoens og den amerikanske regjeringens disposisjoner enn vi hittil på noe tidspunkt har vært i besiddelse av. Mange av de forslag og ideer som har vært på tale i New York i de siste månedene siden Stortinget behandlet Koreasituasjonen i januar måned, har i dag ikke lenger noen aktuelle interesse. Jeg skal derfor nøye meg med ganske kort å rekapitulere enkelte punkter i utviklingen og deretter framholde noen betraktninger til vurdering av den nåværende situasjon.

Etter at den resolusjon som bl.a. fordømte Chinas støtte til aggresjonen i Korea var blitt vedtatt av de Forente Nasjoners generalforsamling den 1. februar i år, opphørte den utveksling av følere og forslag mellom de Forente Nasjoner og den kommunistiske Peking-regjering som hadde pågått siden desember i fjor.

Den nye FN's meglingskomite, som består av forsamlingens president, iraneren Etnezam, og den svenske og den meksikanske representant ved de Forente Nasjoner, gjorde i midten av februar flere forsøk på å komme i kontakt med Pekingregjeringen, men ingen av disse forsøk har ført til noe resultat. For å komme utenom den vanskelighet at Pekingregjeringen ikke ville anerkjenne en meglingskomite som var oppnevnt i henhold til en resolusjon som samtidig fordømte Chinas opptreden, prøvde komiteens formann å etablere en slik kontakt i sin egenskap av president for forsamlingen, ikke i sin egenskap av medlem av komiteen, men det førte ikke til noen gunstigere reaksjon fra Pekings side. De opplysningene som en fra tid til annen har lest i pressen om en helt igjennom uinteressert og negativ holdning fra Pekingregjeringens side overfor de Forente Nasjoners forhandlingsønsker, er fullt bekreftet ved de meldinger vi har mottatt fra vår representant i Peking og de vi har mottatt fra svensk side - det har jo vært den svenske ambassadør som har formidlet kontakten på vegne av president Entezam - og fra våre representasjoner i New York og New Delhi.

Mens det inntrådte en stillstand i den diplomatiske aktivitet, skjedde det jo en stabilisering og en gradvis forbedring av FN-styrkenes militære stilling. Det gamle

spørsmål om en skulle eller ikke skulle gå over den 38. breddegrad, ble dermed aktuelt på ny. Regjeringen delte i noen utstrekning de bekymringer som gjorde seg gjeldende over at dette spørsmål nå kom til å bli avgjort uten en forsvarlig politisk behandling, og vi sendte derfor den 2. mars et brev til delegasjonen i New York og til ambassaden i Washington om dette spørsmål. Siden det her dreier seg om synspunkter som er gjort gjeldende i Norges navn på begge steder, vil det kanskje være riktig at jeg siterer de viktigste avsnittene av det brevet:

«Det norske hovedsynspunkt er at spørsmålet om å rykke inn i Nord-Korea i første rekke er av politisk karakter, og at man ved spørsmålet om operasjoner med landstridskrefter i Nord-Korea må innordne de militære hensyn som har gjort seg gjeldende, under de vidtrekkende politiske hensyn man står overfor.

Det annet hovedsynspunkt er at det her dreier seg om et spørsmål av en slik rekkevidde at det ikke kan avgjøres av noen enkelt regjering - enn si avgjøres av noen enkelt regjering i FN's navn. Departementet er tilbøyelig til å være enig med delegasjonen i at det neppe kan være hensiktsmessig at Generalforsamlingen tar opp spørsmålet om FN-styrkenes operasjoner i Korea i hele sin brede og at det formodentlig er den eneste praktiske fremgangsmåte at disse spørsmålene blir avgjort ved drøftelser og avtale mellom regjeringene for de land som i første rekke er engasjert i operasjonen i Nord-Korea. Noen helt tilfredsstillende fremgangsmåte er imidlertid heller ikke dette da det jo her dreier seg om spørsmål som berører De Forente Nasjoner i sin helhet og kan innvirke på alle medlemslands sikkerhet, hva enten de deltar i operasjonene eller ikke. En ber delegasjonen om å overveie og sondere om det kan tenkes at man kunne finne fram til former som ville gjøre det mulig for et pålitelig og representativt organ for Generalforsamlingen å behandle slike spørsmål. Dette må imidlertid ikke oppfattes som noe norsk forslag da en er fullt oppmerksom på at en slik ordning lett kan komplisere hele situasjonen unødige, og bl.a. volde forstyrrelser i meglingskomiteens arbeid. En nevner tanken fordi det i lengden synes utilfredsstillende om de militære operasjoner skulle fortsette over et lengere tidsrom i FN's navn uten at det skjer noen reell politisk kontroll fra FN's side. Dobbelt utilfredsstillende er dette etter at Korea-saken er strøket av Sikkerhetsrådets dagsorden, og Sikkerhetsrådet følgelig ikke lengre engang i formen har noe med styrkenes operasjoner å gjøre.

I den situasjon man nå er kommet opp i, hvor det synes tydelig at ingen av partene inntil videre vil være i stand til å oppnå noen fullstendig militær avgjørelse i sin favør, bør Delegasjonen arbeide for at man så vidt mulig finner tilbake til den opprinnelige målsetting for Korea-aksjonen som var å slå angrepet tilbake (til den 38. breddegrad). Dette vil selvsagt ikke bety at FN oppgir kravet om en samling av landet og om at Koreakommisjonen må få slippe inn i Nord-Korea og få reelle arbeidsmuligheter der som en *forhandlingsposisjon*, men man bør ikke betrakte det som noe mål hvis oppnåelse er et vilkår for avvikling av fientlighetene.

I denne forbindelse vil en peke på at det etter hvert er blitt fremherskende en tolkning av Generalforsamlingens resolusjon av 7. oktober i fjor som ikke stemmer med norsk oppfatning, og som i hvert fall er i strid med de forutsetninger som den norske delegasjon bygget på da den stilte seg som medforslagsstiller til resolusjonen. Da resolusjonen av 7. oktober stilte opp en samling av Korea, avholdelse av frie valg etc. som FN's mål i Korea, var dette en rekapitulering og presisering av den politikk som et stort flertall innenfor Generalforsamlingen hadde gått inn for i flere år. Resolusjonen forutsatte at det av militære grunner kunne bli nødvendig for FN-styrkene å rykke inn i Nord-Korea, men det er etter departementets oppfatning ganske uriktig å oppfatte resolusjonen som noe *pålegg* om å gjennomføre FN's politiske mål i Korea med makt. På det tidspunkt da resolusjonen ble vedtatt hadde medlemslandenes regjeringer ikke oversikt over hvor langt inn i Nord-Korea det kunne bli nødvendig eller hensiktsmessig å føre operasjonene, og utenriksminister Pearson har i en tale i det kanadiske parlament den 2. februar uttalt at han på det tidspunkt hadde informasjoner som ga ham grunn til å tro at det bare ville bli tale om et felttog av begrenset omfang. Under enhver omstendighet forekommer det å være en urimelig tanke at resolusjonen av 7. oktober inneholder noe bindende løsning av de vanskelige politiske vurderingsspmåler som man står overfor i forbindelse med videreføringen av felttoget i dag og som man ikke hadde noen oversikt over på det tidspunkt da resolusjonen ble vedtatt. Ingen enkelt regjering kan med rette hevde at resolusjonen gir den noe mandat til å avgjøre disse vanskelige vurderingsspmåler i en bestemt retning, og så vidt man har forstått er dette også den amerikanske regjeringens oppfatning.

I en lederartikkel i New York Times den 21. februar i år heter det:

«These objectives (nemlig FN's politiske mål i Korea) have formally been declared to be a free, united, independent and democratic Korea ruled by the freely expressed will of the people and safeguarded according to the principles of the United Nations. In the long run, anything falling short of this goal would mean a triumph for aggression.»

Som det vil fremgå av ovenstående mener en her at dette er en uriktig måte å se situasjonen på. Departementet mener tvert imot at de Forente Nasjoner, selv om FN-troppene stopper ved den 38. breddegrad og en våpenhvile blir arrangert på det grunnlag, vil ha oppnådd det mål som Korea-aksjonen i snevrere forstand ble satt i gang for å oppnå, nemlig at angriperen blir drevet tilbake til sitt utgangspunkt. En annen sak er at FN selvsagt vil fortsette å arbeide på samme måte som den har gjort det i flere år for visse politiske mål i Korea selv om den av maktmessige grunner inntil videre ikke er i stand til å gjennomføre dem.

En vil be Delegasjonen om ikke å oppfatte de synsmåter med hensyn til spørsmålet om overskridelse av den 38. breddegrad som det er gjort rede for ovenfor, derhen at man skulle være tilhengere av at det blir avgitt en endelig erklæring om at en overskridelse av breddegraden ikke under noen

omstendighet kan komme på tale. Av taktiske grunner og som bakgrunn for eventuelle forhandlinger kan en slik erklæring lett tenkes å gjøre skade.» -

Ikke så svært lenge etter at dette brevet var sendt, fikk vi fra den amerikanske regjering et memorandum, og av det fremgår det helt klart at vår formodning om at den amerikanske regjering i hovedsaken delte disse synspunktene, også holdt stikk, idet det heter i første avsnitt av dette memorandum:

«Som nevnt i Sikkerhetsrådets resolusjon forblir oppgaven til de Forente Nasjoners styrker i Korea å slå tilbake angrepet og å gjenopprette fred i området. Hverken de Forente Nasjoner eller dens medlemmer har noen plikt til å stille til rådighet tilstrekkelige styrker for å nå de Forente Nasjoners politiske mål, nemlig forening av Korea etter de retningslinjer som er kommet til uttrykk i Generalforsamlingens vedtak, skjønt de Forente Nasjoners resolusjoner tydelig tillater de Forente Nasjoners militære operasjoner i Nord-Korea.»

Den britiske regjering inntok omkring dette tidspunkt det standpunkt at den ikke i den situasjon som da forelå, altså i begynnelsen av mars, ville gi sin tilslutning til noen strategisk fremrykning i Nord-Korea, men at taktiske overskridelser av den 38. breddegrad måtte sees som et militært problem. Det samme rent militære synspunkt kommer i hovedsaken til uttrykk i det memorandumet som jeg nettopp siterte. Det ble fremholdt der at slik som de strategiske planer for tiden lå an, hadde det videre politisk-militære problem om en alminnelig fremrykning i Nord-Korea ingen aktualitet. Det ville, het det, både være for tidlig og uheldig å søke å nå frem til noen endelig beslutning om det spørsmål.

Etter det vi fikk opplyst, forgikk det i denne tiden - og såvidt vi vet har det gjort det siden også - regelmessige konsultasjoner i Washington mellom de land som hadde stridskrefter engagert i Koreakrigen. Det er jo 13 medlemsland utenom De Forente Stater som har stridskrefter engagert. Den amerikanske regjering ga her disse landene opplysninger om den militære utvikling. Samtidig pågikk det i mars måned forhåndsdrøftinger mellom de samme landene om en erklæring som skulle presisere påny de Forente Nasjoners mål i Korea og påny understreke at veien til forhandlinger var åpen. Israels delegasjon la også underhånden fram et nytt forhandlingsforslag for enkelte delegasjoner, og den indiske regjering prøvde å foreta visse sonderinger i Peking. Dessuten foreslo Trygve Lie i forbindelse med 4-maktsmøtet i Paris, også helt underhånden, at man eventuelt da burde undersøke om Sovjet ville være interessert i en gjenopprettelse av freden på basis av status quo ante.

Bakgrunnen for at man stadig opprettholdt et visst håp om at det tross alt kunne være mulig å få i gang forhandlinger, var selvsagt den militære situasjon. Det måtte nå være temmelig åpenbart at ingen av partene uten en overveldende militær anstrengelse kunne drive den andre parten ut av Korea. Samtidig var det klart både på grunnlag av visse offisielle amerikanske uttalelser og ikke minst på grunnlag av en ny holdning som ble inntatt i en stor del av den mer ansvarlige presse i De Forente Stater, at det syn som den amerikanske regjering gav uttrykk for den 8. mars i sitt memorandum, var i ferd med å trenge igjennom også i den amerikanske

opinion - nemlig at FN's militære forpliktelser var begrenset til å slå aggresjonen tilbake og gjenopprette fred i området, og at spørsmålet om å nå de politiske mål var et spørsmål for seg som ikke noen var forpliktet til å søke gjennomført med militære midler.

Det forelå imidlertid ingen indikasjoner fra Peking som kunne oppmuntre bestrebelser i retning av forhandlinger. Den 15. april rettet riktignok Nord-Koreas regjering en henvendelse til presidenten for forsamlingen og Sikkerhetsrådet. Den ble i første omgang tillagt en god del betydning i pressekommentarer, men ved nærmere ettersyn er jo det eneste interessante ved denne henvendelse at Nord-Koreas regjering som meget lenge hadde forholdt seg helt passiv og taus, plutselig opptrådte på den diplomatiske arena igjen. Ellers var henvendelsen så full av rene propagandapåstander og fraser av den aller groveste art, at det var vanskelig å ta det alvorlig i det hele tatt.

Det var i denne situasjon at general MacArthur så på sin måte gjorde et bidrag til fredsbestrebelsene. I sin erklæring av 24. mars ga han uttrykk for at han var beredt til å møte motpartens øverstkommanderende. Men erklæringen inneholdt samtidig betraktninger omkring Chinas stilling og med hensyn til virkningene av en eventuell utvidelse av området for FN's operasjoner, som var av en slik art at de måtte danne den slettet mulige bakgrunn for en tilnærmelse.

Det var som kjent denne erklæringen som utløste de skritt som i dag har bragt Amerikas Forente Stater opp i den voldsomste indre krise landet har opplevd etter krigen, den krisen som ble utløst ved at MacArthur fikk avskjed.

Den striden som Amerika nå er oppe i, gjelder ikke bare uenighet om visse militære skritt som MacArthur har foreslått og offentlig tatt til orde for. Fremfor alt dreier det seg om en kamp om makten mellom de to store partiene, og som så ofte i De Forente Stater, er det vanskelig å si hvor innenrikspolitikken stopper og utenrikspolitikken begynner. Videre dreier det seg om en gjenoppblussing av den gamle motsetning mellom dem som ser Amerikas interesser best tjent med en aktiv politikk i Stillehavsområdet og med tyngdepunktet i utenrikspolitikken der, og dem som mener at Amerikas interesser i første rekke er knyttet til Vest-Europa. Det gjør seg gjeldende forskjellig syn på hvilken betydning det i det hele tatt har for Amerika å ha allierte, idet konsekvensen av MacArthurs linje er at han vil at Amerika skal handle selv om det blir stående helt alene og både medlemslandene og Atlanterhavspakten ellers og de fleste av medlemslandene i de Forente Nasjoner faller fra, mens regjeringen legger vesentlig vekt på samhold med De Forente Staters allierte både de direkte militært allierte innenfor Atlanterhavspakten og den videre gruppe som har sluttet opp om den amerikanske politikk innenfor de Forente Nasjoner.

Et annet punkt hvor vurderingene går i forskjellig retning, er spørsmålet om hvor stor risiko en bør være villig til å ta for å tilføye kommunismen et stort nederlag, idet MacArthur har sagt at etter hans vurdering er det riktignok så at den utvidelsen av konflikten i Østen som han har gjort seg til talsmann for, medfører en risiko for russisk inngrep, men han vurderer ikke den risiko så høyt at han av den

grunn skulle la være å føre en politikk og foreta seg militære skridt som kunne ha sjanse til å føre til en seir over China.

Alt dette er jo synsmåter som er vel kjent fra pressen og jeg har som jeg før har nevnt ikke noe materiale som kan måle seg med det som nå fra dag til dag kommer frem for offentligheten gjennom avhøringene i Senatets utenriks- og militærkomite. Men det kan kanskje være verd å understreke hvor vår interesse ligger i hele dette. Jeg tror ikke det kan være stor uenighet om det her i landet.

Som for alle de andre medlemmer av Atlanterhavspakten her i Europa, er det av avgjørende betydning for oss at det syn som den amerikanske regjering med president Truman i spissen representerer, går seirende ut av denne striden i amerikansk opinion og amerikansk politikk. Alt hva vi vet fra samarbeidet innenfor Atlanterhavspakten om størrelsesordenen av de forsvarsoppgaver som ligger foran oss i Europa og om de ressurser som er tilgjengelige for å løse dem, gjør det innlysende for oss at vi ikke kan dele MacArthurs optimistiske syn - at De Forente Stater har krefter nok til å engasjere seg i stor målestokk over alt i verden. De amerikanske militærbudsjettene er allerede enorme, presset på verdens råstofftilganger er meget stort, og det er vanskelig å se at en i tiden fremover kan - eller for den saks skyld bør - gå ut over den rammen for forsvarsanstrengelser som nå er satt.

Dertil kommer de rent utenrikspolitiske risikomomenter. Norge har jo hele tiden hørt til de land som har holdt bestemt på at vi måtte gjøre det som sto i vår makt for at Koreakrigen skulle bevare sin karakter av en begrenset aksjon. men om det kan lykkes, beror jo i høy grad på den annen part og dermed kommer vi til det grunnleggende spørsmål som det vel ikke er noen gitt å svare på: Vi kjenner ikke Kremles og Peking-regjeringens planer. Hvis det er Peking-regjeringens politikk for en hver pris å kaste de Forente Nasjoners styrker ut av Korea, vil de formodentlig bli nødt til å sikre seg ganske andre flystyrker enn de hittil har hatt, og vel også flåtestyrker, og det kan tenkes at den kan komme til å øve et meget sterkt press på Sovjetsamveldet for at det, på lignende måte som det skjedde fra begge de interessertes side under den spanske borgerkrigen, gjennom et slikt non-intervensjonsarrangement skal stille såkalte «frivillige» til rådighet både i luften og til sjøs. Alt tyder på at den russiske regjering for øyeblikket ikke ønsker å gå til et sådant skritt, men det er meget vanskelig for oss å ha noen begrunnet mening om hvor langt russerne kan være villige til å strekke seg hvis de får det inntrykk at en slik hjelp fra deres side er betingelsen for at deres allianse med China skal stå ved lag. At russerne på lang sikt legger en vesentlig vekt på den alliansen, tror jeg man må gå ut fra som gitt, og at de derfor kan være villige til å gi konsesjoner for å sikre det, og skulle noe sådant skje, da vet man ikke hva reaksjonen i den amerikanske offentlige mening kan bli. Det kan i denne forbindelse være av interesse å referere en opplysning jeg har fått fra vår delegasjon i New York. På spørsmål fra vår representant om hva som ville skje i tilfelle av at kineserne begynte å bruke mandsjuriske flyplasser i større målestokk, svarte den britiske delegerte, Sir Gladwyn Jebb, at i en slik situasjon ville det ikke en gang være nødvendig med noen ny bemyndigelse til Overkommandoen i Korea for å slå tilbake gjennom luftangrep

på basene. Med de fullmaktene de hadde, ville hensynet til troppenes sikkerhet være utslagsgivende, og de kunne da i en sådan situasjon bli nødt til det.

På samme måte kan vi oppleve de største vanskeligheter hvis Peking istedenfor en slik overveldende innsats med øket russisk støtte er innstillet på å holde felttoget gående på ubegrenset tid fremover. Det inntrykk man får, er at *det* tydeligvis er den russiske regjeringens ønskemål i denne forbindelse. Den er uinteressert i å få avviklet denne krigen, da det å holde den gående noenlunde i det nåværende omfang ikke koster Russland noe av menneskeliv, det koster dem en del krigsmateriell, men det binder meget store reserver på de vestlige demokratienes side. Det er klart at jo lenger felttoget varer i de former og i det omfang som det har i dag, desto større inntrykk vil de argumenter som MacArthur har gjort seg til talsmann for, gjøre på denne amerikanske opinion som lett kan hisses opp og lett kan bli utålmodig. Det kan jo komme det tidspunkt hvor man der sier: heller en ende med forferdelse enn en forferdelse uten ende, og da spiller jo det i meget sterk grad inn at det i så overveldende grad er Amerika som bærer byrdene rent militært sett ved felttoget, det samlede antall ikke-amerikanske tropper er jo bare en liten brøkdel i forhold til de amerikanske styrkene som er der.

Hambro: Hvor stort er det samlede antall?

Utenriksminister Lange: Det samlede antall på FN's side nå regnes til om lag 350 000 mann, og derav er ikke-amerikanske tropper et sted mellom 50 og 60 tusen.

Hambro: Er det så meget?

Utenriksminister Lange: Det britiske Commonwealth har tilsammenlagt 35 000, og så er det thailandske, filippinske og tyrkiske styrker, tyrkerne har for eksempel 4000 mann og Frankrike har en del, så jeg skulle tro at det holder så noenlunde.

Et av de krav som utvilsomt vil melde seg med styrke, er kravet om større oppslutning rent militært om de Forente Nasjoners aksjon fra de andre lands side. Alt for noen dager siden ble spørsmålet reist underhånden overfor hr. Morgenstjerne av sjefen for State Departments avdeling for de Forente Nasjoner, Mr. Hickerson. Da ambassadøren svarte med å peke på vår deltakelse i felleleshæren i Europa og arbeidet med å bygge opp vår beredskap i Norge, svarte Hickerson at han ikke hadde Norge spesielt i tankene, men at selv en deltakelse som ikke hadde noen egentlig militær betydning men mere en symbolsk, ville være av meget stor verdi overfor den amerikanske opinion.

Jeg vil der skyte inn at det vi nå har satset fra norsk side, regnet i penger, begynner å løpe opp i ganske store beløp. Hvis den nåværende situasjon fortsetter og det samtidig holdes i gang krig langs den 38. breddegrad, og det settes i gang et hjelpearbeid for flyktninger og andre i det krigsramte Sør-Korea, slik at den hjelpen begynner å løpe, vil det med de forpliktelser vi nå har gitt tilsagn om - og hvor

Stortinget har tatt standpunkt for de flestes vedkommende, men ikke for hjelpen enda - løpe opp i ca. 20.5 millioner kroner i løpet av et budsjettår med dagens priser.

Det er vanskelig for oss å se hvordan Peking-regjeringen kan være tjent med at den årelatning som Koreakrigen jo betyr for China, pågår på ubestemt tid framover uten noen utsikt til avgjørelse enten i den ene eller i den annen retning, og det kan vel med nokså stor sikkerhet nå sies at det forløp de militære operasjoner i Korea har fått, og det at de har bundet så meget av Chinas resurser vel har hatt sin betydning for utviklingen av de militære operasjoner i Indo-China, og at det for så vidt er et noe minsket press på Indo-China som følge av det som foregår i Korea. Jeg skulle tro at fra Pekings synspunkt må jo de frukter som de vil kunne høste ved en større militær innsats i Sørøst-Asia være meget mere fristende enn det de kan høste i Korea. Men *det* er som sagt vurderinger som *vi* kan gjøre oss. Det som man jo ikke kan lukke øynene for, det er at resonnementet i Peking og da også i Moskva - er det, at de ser på Koreakrigen rett og slett som forspillet til det store oppgjør, til den tredje verdenskrig, og at den kommunistiske koalisjon bevisst har det formål så lenge som mulig, inntil de føler seg klare, å binde mest mulig av den vestlige verdens stridskrefter og ressurser i Korea, for at de så på et tidspunkt som de velger og som passer for dem kan slå til på helt andre fronter med desto større utsikt til resultater alt i første omgang.

Foreløpig er det lite eller ingen ting vi kan gjøre annet enn å avvente at den diskusjon og strid som nå pågår i Amerika, igjen legger seg. Min vurdering på grunnlag av samtaler jeg har hatt med en del amerikanere i det siste - amerikanske journalister hvis vurdering jeg har grunn til å tro er ganske god - er at vi vel har lov å håpe at denne begeistringsbølgen for MacArthur kan rase ut nokså snart, men det er ikke mer enn et håp, noen visshet for det har man ikke, og meget vil avhenge av hva som videre vil skje på frontene i Korea i den sammenheng.

Det som vel kan forlanges av oss mens denne diskusjonen i Amerika pågår, det er at vi ikke lar den forferdelse som mange av oss vel kan føle mange ganger overfor offentlige uttalelser som faller også fra ledende politikere i Statene - som senator Taft - løpe av med oss i den grad at vi på vår side her i Europa i tale eller skrift bare gjør striden vanskeligere for de sterke og innflytelsesrike krefter derover som deler vårt syn på situasjonen. Det er jo ikke tvil om at i hele MacArthur-kampanjen inngår stemninger av irritasjon, av fiendtlighet overfor Europa og overfor Storbritannia i første rekke, som stadig ligger latent i amerikansk folkelynne som et meget vesentlig moment, og da å gi påskudd til eller næring til de reaksjoner det kan ikke være i vår interesse på noen som helst måte. Og fremfor alt må vi jo i denne tid være på vakt overfor den propaganda som har til tydelig formål å så splittelse mellom de vestlige demokratiene. Når det kommer til stykket, er jo den eneste beskyttelse vi har, det samhold som er skapt og de gjensidige garantier som er gitt mellom demokratiene i vest. Og når vi reagerer overfor mange tendenser i Amerika, må vi heller ikke glemme at det har vært mange situasjoner i etterkrigstiden hvor Amerikas Forente Stater etter en høyrøstet politisk strid med forbløffende sikkerhet har funnet den vei som også vi har sett som den riktige, og som kanskje har vært vår redning både økonomisk og sikkerhetspolitisk.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for oversikten. Jeg vil spørre om noen ønsker å stille spørsmål eller komme med bemerkninger.

Hambro: Jeg er enig med utenriksministeren i at vi ikke kan gjøre noe annet enn å følge utviklingen. Jeg tror at MacArthur personlig ikke er så begeistrende for de fleste amerikanere som pressen gir uttrykk for. Der er i Amerika en stadig stigende uvilje mot den langsomme forblødning som pågår i Korea uten at de synes de får noen nevneverdig hjelp og uten at de får noen tilstrekkelig påskjønnelse. Jeg deler den tro at MacArthur-bølgen - hvis vi regner med MacArthur personlig - vil skylle av noenlunde fort. Der er i Amerika en stor respekt for presidentens myndighet, og selv om det er en president som ikke betyr noe, så er man jo vant til det i Amerika, tradisjonen er jo at man har helt ubetydelige presidenter, det har voldt forstyrrelser de par ganger de har hatt en president som har hevet seg over et meget lavt gjennomsnitt. Men for presidentens stilling har folket en kolossal respekt. Jeg vet ikke om utenriksministeren så den tegningens som sto gjengitt i New York Times, som jeg synes var meget typisk: en republikansk taler som demonstrerte mot Truman og sa: Hva fanden innbiller Truman seg at han er? Tror han at han er president? Der er en stor respekt for presidentens makt, og den tror jeg nok vil bli seirende i den rent personlige konflikt. Men et annet er når man altså ser dypere. Og det som utenriksministeren nevnte om uviljen mot England, når overordentlig dypt i alle lag av folket, det er forbausende hvorledes den har gjennomlevet disse krigene og nesten er sterkere i dag enn den har vært før. Medvirkende der er vel den amerikanske tro på at England er den sletteste allierte man kan ha, og at det er rede til å selge en hvilken som helst alliert down the river hvis det kan oppnå noen fordel. Det er det sørgelige fenomen i dag under arbeidet for å holde Atlanterhavs-maktene sammen - den dype folkelige mistillit mot England.

Men får jeg lov til å spørre, fordi det er et punkt som ikke ble berørt av utenriksministeren: Foreligger det noe i retning av - om ikke en blokade, så en stans av all eksport og skipsfart på China? I avisene har det jo stadig vært nevnt som et amerikansk krav. - I dagens telegrammer står det at Sir Hartley Shawcross også hadde talt om det i Underhuset. Jeg ville gjerne vite om det foreligger noen henvendelse til oss direkte eller indirekte og hvorledes man eventuelt vil stille seg til det. Vi hadde jo det tilfellet som alle komiteens medlemmer husker, med det norske skipet som skulle være brukt fra Karachi til Hongkong, og de konflikter som oppsto på grunn av det - jeg mener ikke i noen alvorlig forstand, men kompetansekonflikter fordi det var et meget vanskelig tilfelle. Foreligger det noe der som gjør at vi må ta stilling til spørsmålet?

Utenriksminister Lange: Til det siste spørsmålet er å svare at i øyeblikket foreligger ingen ting for oss. Den diskusjon som gir gjenklang i avisene, foregår innenfor de Forente Nasjoners utvalg for kollektive tiltak, altså ikke det mere permanente, men det spesielle ad hoc-utvalget som ble nedsatt i forbindelse med Korea-aksjonen, og der er Norge ikke med. Men vi har vært orientert tidligere om

det forslaget som man fra amerikansk side da aktet å fremsette, og det går ut på en blokkade av meget begrenset omfang, et forsøk på i fellesskap å stanse salg og transport til Kommunist-China av visse nærmere definerte strategisk viktige varer, og det ligger jo for så vidt innenfor det som fra norsk side gjennom min redegjørelse i Stortinget i januar ble sagt at vi var villige til å støtte opp om. - Men ellers er det ikke kommet så langt at det foreligger direkte som forslag for oss.

Forretningsgangen der er jo at denne «sanksjonskomiteen», som den nå populært kalles, skal avgi innstilling til Generalforsamlingen, og den innstilling er ennå ikke avgitt. Foreløpig foregår forhandlingene innenfor Sanksjonskomiteen, så i det øieblikk det fra Sanksjonskomiteen foreligger en innstilling for Generalforsamlingen, må vi ta standpunkt.

Friis: Er det ikke noen mulighet for at de Forente Nasjoner på en eller annen måte kan vise sitt ansikt noe sterkere overfor offentligheten enn de gjør? Jeg ser både av telegrammer i «Observer» og av artikler i «Le Monde» hvordan fortvilelsen over at FN er trådt ut av bildet igjen gjør seg stadig mer gjeldende. Vi vet naturligvis at det foregår underhånden mange ting, som vi også fikk høre litt om nå, men overfor offentligheten er det overordentlig viktig at FN orienterer offentligheten og viser sitt ansikt for verden på en noe sterkere måte enn det nå gjør, og der kunne vel i tilfelle også vårt land gi et lite bidrag. Jeg vil gjerne vite om det er noen mulighet for det.

Utenriksminister Lange: Vanskeligheten er vel i første rekke den at Sikkerhetsrådet, vet man, er lammet i denne relasjon på grunn av at Sovjet har besluttet seg for å delta der igjen. Det organ som da i denne relasjon kan tale på de Forente Nasjoners vegne, er Generalforsamlingen, og den sitter jo formelt sammen, men det er jo mere formelt enn reelt, for så vidt som alle de politisk betonte delegasjoner nå er reist hjem hver til seg, og det er de faste delegerte der borte som utgjør Generalforsamlingen om den skulle tre sammen. I det brevet jeg refererte her, som gikk til vår delegasjon, og med gjenpart til vår ambassade i Washington for at den også skulle kunne fremholde de samme synspunkter der, har vi nettopp pekt på svakheten i hele dette kompetanseforholdet mellom de Forente Nasjoner og Overkommandoen.

Når det ikke er gjort noe mere for å få Generalforsamlingen til å tre frem overfor offentligheten, så vet ikke jeg noe bestemt om hva grunnen er til det, men jeg kan tenke meg at en av grunnene til det er at man ikke ønsker å få frem for offentligheten den betydelige forskjell i vurdering som er mellom den asiatisk-arabiske gruppen på den ene side og Atlanterhavsdemokratiene og de latin-amerikanske land på den andre siden innenfor den ikke-kommunistiske leir. Jeg kan tenke meg at det er et hensyn som kan spille inn og som har gjort at man har holdt seg tilbake. Ellers ville det være naturlig at for eksempel generalsekretæren som er den som i denne situasjon kan ta et initiativ, ville gjort noe mere for å få Generalforsamlingen i forgrunnen.

Nå, å si at FN er falt helt ut av bildet, er jo galt. Det er jo et FN-organ, denne Collective Measures Committee som nå drøfter hvilke ytterligere tiltak kan komme på tale av økonomisk art overfor China, og når innstillingen fra den foreligger, vil Generalforsamlingen måtte komme sammen, og det vil da være anledning for så vidt for alle medlemsland til i Generalforsamlingen i relasjon med dette å gjøre gjeldende sine synsmåter på konflikten, hvis man tror det kan hjelpe i retning av en løsning som vi alle kan ønske. Men jeg er ikke parat i dag til å si om det for eksempel vil være riktig at Norge opptrer med spesielle synspunkter. Det vil helt avhenge av situasjonen i det øyeblikk Generalforsamlingen trer sammen.

Formannen: Det var et spørsmål jeg også ville stille. Da Korea-krigen brøt ut, ble vi enig om at vi skulle stille til disposisjon visse transportskip. Hvordan har det utviklet seg? Er vi fremdeles engasjert i denne transporten, og hvor mange skip deltar fra norsk side her?

Utenriksminister Lange: Det ble oppnådd enighet den gang med de amerikanske myndigheter som vi ble bedt om å forhandle med på vegne av felleskommandoen, om at vi skulle stille til disposisjon et spesialskip, et såkalt «heavylift-skip» som har gjort meget stor nytte for seg i stadig transport av tungt materiell, ikke minst av tanks, både fra Japan til fronten i Korea, og ikke minst under evakuering av amerikanske styrker som var innesluttet i Nord-Korea og som ble evakuert sørover. Omkostningene ved det skipet løper opp i ca. 6 millioner kroner pr. år. Det er en stadig stigning fordi fraktratene jo stiger fra måned til måned. For øyeblikket er situasjonen hvor det gjelder det skipet den at det trenger en grundig reparasjon, det trenger å fornye noen kjeler og visse andre vitale deler. Rederiet hadde opprinnelig sagt at det måtte trekke skipet tilbake, og vi forhandlet med de amerikanske myndigheter om hvilken erstatning vi kunne stille, for vi ville opprettholde vår andel i aksjonen. Vi fikk svar tilbake fra felleskommandoen at det skipet var av så stor verdi at kunne det såsant gjøres noe for å holde det i fart, så måtte det gjøres, og for øyeblikket forhandles der om man kan få transportert disse reservedelene ut til østen slik at de kan installeres der ute uten at man behøver å trekke skipet ut for lengere tid for å reparere det her hjemme. Om det kan gjøres, vet vi ikke, men i hvert fall er certepartiet inntil videre forlenget ut fra den hypotese at det kan lykkes.

Formannen: Det er bare ett skip?

Utenriksminister Lange: Ja, det er bare ett skip som for statens regning er satt inn. Det er andre norske skip som deltar, men det er på rent privat basis.

Hambro: Jeg synes de opplysningene utenriksministeren ga om dette skip har meget stor almen interesse. Det har stått meget lite i pressen om det, og jeg tror det ville være nyttig om man fikk en redegjørelse for det i nøkterne former, hvis det

passer, hva enten det da skjedde når det kom et forslag om en tilleggsbevilgning eller på annen måte. Jeg tror at det ville interessere hele almenheten.

Jeg forstår godt hr. Friis' følelser av at man ikke ser FN's ansikt, men det er jo et ansikt som er nokså vanskelig å demonstrere, og jeg deler utenriksministerens frykt for at det ikke ville bli et ansikt man fikk se, men en grimase, hvis man skulle forsøke å gå til noen aksjon der borte. Men det er en annen ting som muligens ville ha noen betydning her. Man får vite forferdelig lite om FN, særlig gjennom norsk kringkasting. Jeg tror at norsk kringkasting er omtrent den eneste som ikke får noe fra FN. Jeg vet ikke hvorledes det ligger an. Gjesdahl snakket til meg om det i Amerika, og sa at nå hadde de tilbudt norsk kringkasting på FN's bekostning å gi den i hvert fall en ukentlig kringkasting, slik som de har i Danmark og i Sverige, og at det underhånden var blitt svart ham - dette gjengir jeg med alt forbehold - at det passet ikke det minste, for da kunne ikke Øksnevad reise så ofte til Amerika, og derfor ble det arbeidet stilt i bero. Jeg tror virkelig det ville ha en viss almen interesse og ville fylle noe av det muligens periferiske savn, som hr. Friis understreket her -

Friis: Jeg tror det er et savn for hele det norske folk.

Hambro: - så jeg kunne tenke meg at man antydte overfor de rette myndigheter at når det ikke vil koste Kringkastingen noe, ville det muligens være av betydning å få gjennomført noe slikt.

Torp: Jeg vil understreke dette spørsmålet som hr. Jakob Friis reiste. Det er sikkerlig så at det er uhyre vanskelig å ta initiativet her, men ønskeligheten er det ingen tvil om. Det er klart at det er både en mangel og en svakhet at FN's ansikt ikke synes i disse vanskelige tider som vi står oppe i. Men om det kan la seg gjøre å få det frem, eller om ansiktet vil bli så særlig bra - som hr. Hambro var inne på - tør jeg ikke ha noen mening om. Men det er klart at det i høy grad er en svakhet. Det var jo FN som burde vært det sterke, samlende draget i hele den internasjonale situasjon i dag, det må vi jo være enig om alle sammen. Jeg understreker også dette at selv om det ikke alltid er så store ting som hender, synes jeg allikevel at man skal holde dette levende at FN er nå allikevel det som skal være det sentrale - det må komme sterkere frem. En liten ting som gir det norske folk opplysning om at det handles, er av veldig betydning, og derfor understreker jeg også betydningen av kringkastingen på dette område, selv om det ikke er store ting, bare at navnet nevnes, at det markeres hver dag at det er et slikt organ som lever, det har sin store og avgjørende betydning. Jeg slutter meg for øvrig til det som utenriksministeren sa. Jeg tror ikke det er så særlig meget vi kan gjøre på dette område. Generalsekretæren er vel også i en uhyre vanskelig situasjon, det er vel vanskelig for ham både å ta initiativet og gjøre seg noe sterkere gjeldende, men det kunne være ønskelig at han som den administrative toppskikkelse han er, kunne trådt litt mer i forgrunnen enn tilfellet er i dag.

Vel, vel, jeg slutter meg da både til det som hr. Friis sa, og til det som hr. Hambro sa. Særlig det med kringkastingen tror jeg er veldig viktig, selv om det ikke er store ting, bare at det nevnes.

Hegna: Jeg har ikke noe å føye til det utenriksministeren ga av vurdering, jeg kan ikke i øyeblikket se noen punkter hvor jeg er uenig. I forholdet med Kringkastingen har vi hatt et ganske godt eksempel på hvordan det faktisk kan legges opp et stoff som gir utgangspunkt for en virksomhet, nemlig i de foredrag som holdes om Verdens Helseorganisasjon og de undersøkelser den har gått i gang med av helseforholdene i de asiatiske land. Det første foredraget har vi hatt ganske nylig. Jeg er ganske sikker på at det er ting som griper dypt i bevisstheten og skaper interesse for FN på et felt som jeg tror holder svært meget av en appell. Av de største aviser ser man jo til stadighet at forskjellige av FN's organer er i virksomhet. De utfører et og annet, det er ikke alltid så meget, men man kan forstå at stoff vil man alltid ha. Jeg er helt enig i det som her er fremholdt i den forbindelse.

Utenriksminister Lange: Jeg er helt enig i alt som er sagt om ønskeligheten av at både pressen og kringkastingen skulle orientere mere om den virksomhet som til stadighet foregår fra de Forente Nasjoners side. De er jo i arbeid på en lang, lang rekke felter som ikke har direkte relasjon til den sterke rent utenriks- og militærpolitiske spenning i øyeblikket, men som i det lange løp spiller en vesentlig rolle, ikke minst den innsats som gjennom samarbeid fra de mere fremskredne lands side kan gjøres for å hjelpe på helseforhold og andre ting i land som ligger langt tilbake. Det vil være meget ønskelig, og jeg vil meget gjerne ta det opp på rette sted, at kringkastingen mere aktivt går inn for stadig å holde det fremme i bevisstheten.

Friis: Når jeg reiste spørsmålet, var det mere rent politisk i forbindelse med den agitasjon som nå kommer om 5-makts-møtet. Hvis ikke de Forente Nasjoner kan fremtre på en mere eklatant måte for offentligheten som det organ som fremdeles er og bør være det ledende samarbeidsorgan, så vil naturligvis den offentlige opinion svinge over til sympati for at et slikt initiativ om 5-makts-forhandlinger må kunne lykkes, og dermed vil også uvilkårlig tilliten til og troen på de Forente Nasjoner bli svekket i den offentlige opinion. Spørsmålet er da for meg: hvordan ligger akkurat dette spørsmålet an - forholdet mellom 5-makts-aksjonen og de Forente Nasjoner? Er det der muligheter fra de Forente Nasjoners side og eventuelt fra de andre små lands side, som da vil bli holdt helt utenfor, til å kunne hevde seg på noen måte?

Moseid: Jeg er også enig i det syn utenriksministeren har gjort gjeldende. Og jeg er videre enig i at det er vanskelig for de Forente Nasjoner å gjøre seg noe så særlig sterkt gjeldende nettopp i denne situasjon både på grunn av dette at MacArthur førte sin egen utenrikspolitikk, nok helst bør få utvikle seg noenlunde uten forsøk på å gjøre noe tiltak utenfra, som kan fortone seg som at en vil gripe inn i det som amerikanerne for en stor del i all fall oppfatter som innenrikspolitikk.

Personlig er jeg jo svært glad over den utvikling som er kommet der, og jeg har for min del godt håp om at president Truman og hans meningsfeller, når saken etter hvert blir avklart, vil få en enda sterkere stilling enn han og de har hatt før, personlig tror jeg det.

Men jeg vil nevne en ting her som jeg har kjennskap til bare av omtale, men som - hvis den er riktig - i hvert fall ikke bør foregå i Kringkastingen her. Det ble fortalt meg fra forskjellig hold at Øksnevad hadde kåsert over MacArthur på en sådan måte at det fortonet seg som et personlig og meget aggressivt angrep på mannen. Hvis det er tilfellet, mener jeg man skal være på vakt her, for det kan fra amerikansk side lett oppfattes som noe uvenlig og det kan lett skade både oss og samarbeidet. Jeg vet ikke om det er riktig, jeg har bare hørt det fra flere hold. Det kunne være av interesse å vite om det forholdt seg så. Slikt mener jeg i tilfelle er meget farlig. Skal kringkastingen brukes, må den brukes med stor varsomhet.

Utenriksminister Lange: Det siste hr. Moseid refererte til, må jeg tilstå at jeg ikke har noe kjennskap til. Jeg vil bare gjerne stoppe et øyeblikk ved uttrykket: «skal kringkastingen *brukes*». Det må ikke oppfattes slik at det som sies i kringkastingen om utenrikspolitikken, kommer fra det norske Utenriksdepartement, og at Utenriksdepartementet i den forstand bruker kringkastingen. Vi legger oss overhodet ikke bort i hva kringkastingen foretar seg når det gjelder utenrikspolitiske orienteringer eller diskusjoner, annet enn at vi naturligvis gjerne ser at man har mest mulig av det, men hvordan man skal gjøre det, legger vi oss overhodet ikke bort i. Jeg er imidlertid enig med hr. Moseid i at hvis et kåseri av den art har funnet sted, er det ytterst uheldig, nettopp ut fra det jeg nevnte i slutten av min redegjørelse, at vi skulle være meget varsomme med å gjøre tingene vanskeligere for Truman enn de allerede er.

Når jeg ba om ordet, var det for å svare hr. Friis. Jeg tror nok at man kan si at når de Forente Nasjoner er trådt så pass meget i bakgrunnen, er det faktisk et resultat som russerne har tilsiktet å oppnå, dels ved å vende tilbake til Sikkerhetsrådet og derigjennom lamme det, dels ved å reise spørsmålet om en 4-makts-konferanse, et møte av utenriksministerrådet, og derved trekke hovedtyngden på det utenrikspolitiske område over i uendelige drøftinger mellom stedfortrederne i Paris, og jeg tror nok at det hos alle gjør seg gjeldende en viss tilbakeholdenhet for ikke å ødelegge hva som måtte finnes av muligheter under drøftingene der for å få til et møte av de fire stormakters utenriksministre. Men det kan meget vel tenkes, og jeg synes det er nokså sannsynlig når man ser på Stalins uttalelser om FN i intervjuer og på resolusjoner fra kommunistinspirerte fredskongresser at det inngår som et bevisst ledd i russisk utenrikspolitikk å skjulte de Forente Nasjoner mer og mer ut av bildet, og for så vidt kan det naturligvis være av betydning at man finner en vei til å møte en sådan bevisst politikk fra russisk side.

Hambro: Det ligger vel i de Forente Nasjoners hele oppbygging og struktur at organisasjonen ikke har noen mulighet for å gjøre seg gjeldende på noen - for å bruke et engelsk uttrykk - spectacular måte. Det er jo ingen som kan tale på dens

vegne. Presidenten i Forsamlingen har ingen konstitusjonell myndighet. Han brukes nu, og han er en meget brukbar mann, men av mange grunner - både politiske og personlige - kan han jo ikke opptre - jeg hadde nær sagt - som en MacArthur, han har en meget beskjedne stilling. Sikkerhetsrådet har jo ikke noen permanent president, bare av den grunn er det utelukket at det kunne tre frem. I virkeligheten er det generalsekretæren som blir tilbake og det er jo meget vanskelig i en konflikt som den vi nå er inne i, å gå ut fra at generalsekretæren der kunne spille en meget stor rolle, især fordi han sitter konstitusjonelt noe svakt befestet. Russland sa jo at det ville ikke anerkjenne som lovlige hva han gjorde etter 1. februar, men så vidt jeg vet har det ikke protestert, det har akseptert den stilling som er der, og hans myndighet, de facto. Men han sitter vel også med en fornemmelse av at hvis han skulle gjøre noe som gikk utenfor rammen av det vanlige og det normale, ville det kunne reises en stor strid om det. Jeg tror derfor man skal innse at det er en strukturell svakhet ved de Forente Nasjoner og dens hele oppbygging at det ikke er noen enkelt person innenfor hele organisasjonen som har myndighet til å opptre, og det er heller ikke skapt noe organ som kan opptre slik at det i særlig grad vil prege seg i den offentlige opinion. Det er jo det som er - jeg hadde nær sagt det demokratiske ved organisasjonen at den bygger på den forutsetning at det er alle som skal opptre samlet, og at det er derigjennom man skal skape det massive inntrykk. Når så enheten er brutt sammen, er organisasjonen uhyre vanskelig stillet, det tror jeg man bør være på det rene med. Jeg tror det skal en meget langvarig utvikling til før man kan rette på det forhold. Man kunne lett bringe det til en sprengning hvis man i dag ville forsøke å lage noe dramatisk hadde jeg nær sagt, for å understreke det ansikt som man savner.

Selvik: Jeg tror også at man skal være meget forsiktig med å forsøke å skyve FN sterkt inn i bildet, man kan komme til å fremkalle just det man vil avverge. På den andre side er det ikke noe særlig oppløftende at FN glir ut av debatten og ut av folks bevissthet. Til en viss grad kan det motvirkes ved at man viet FN mere oppmerksomhet for eksempel i kringkastingen som nevnt her. Men skulle det gjøres noe som hadde noen betydning, måtte vel det nærmest være å forsøke å samle FN's oppfatning i oppslutning om en rimelig blokade av China, en begrenset blokade, altså for krigsviktige råstoffer. Jeg synes ikke det kan være noen grunn til å holde tilbake et slikt vedtak nå lenger. Mener man noe med at man skal stoppe aggresjonen, så synes jeg at det maktmidlet kan man ikke lenger gi avkall på. Det ville være naturlig og riktig at det var FN som besluttet det. Det kan jo også tenkes at det kan komme i stand gjennom tosidige eller flersidige avtaler mellom de viktigste medlemsland som behersker råstoffene, men jeg tror det var heldigere om man kunne få løst det gjennom FN som en felles aksjon.

Utenriksminister Lange: Det er jo et FN-organ som har vært under diskusjon i øyeblikket, det er ad hoc-komiteen for fellestiltak, så det ligger helt i FN's hånd og regi, og det er ingen som har noen tanke på å ta det ut av FN's hånd.

Natvig Pedersen: Jeg er meget tilfreds med de opplysninger utenriksministeren har gitt om de synspunkter Regjeringen har gitt uttrykk for i sin skrivelse til vår delegasjon og til ambassaden. Jeg synes for min del at det er meget kloke og meget riktige synspunkter og vurderinger som er kommet fram der, når det gjelder å se og vurdere Korea-konflikten både på kort og på lang sikt.

Det kan formodentlig ikke være uenighet blant oss om at det ville være ønskelig at FN kunne tre sterkere fram.

Det var to enkelte spørsmål jeg gjerne ville stille. Det ene er dette: Det var en melding visstnok i kringkastingen om Pakistans stilling til Kommunist-China. Jeg fikk i farten inntrykk av at meldingen gikk ut på noe sånt som at Pakistan var forberedt på blokade av Kommunist-China. Foreligger det noe spesielt om noen ny stillingtagen fra Pakistans side?

Det andre spørsmålet vedrører ikke direkte denne konflikten, men det har sin interesse nettopp i forbindelse med FN's virksomhet. Foreligger det noe spesielt nytt om FN's virksomhet med hensyn til hjelpen overfor hungersituasjonen i India?

Utenriksminister Lange: Jeg har ikke i øyeblikket noen spesielle opplysninger om Pakistan. Pakistan har jo hørt med i gruppen av arabisk-asiatiske land, og innenfor denne gruppen har det alltid vært en ganske sterk skepsis overfor kollektive tiltak mot det kommunistiske regime i China. Men i denne gruppen av arabisk-asiatiske land er vel allikevel Pakistan det som på mange måter har vært mest tilbøyelig til å tøye seg over i retning av Atlanterhavs-demokratiene. Det skyldes delvis konkurranse- og rivalitetsforholdet til India. Fordi India så desidert går på den annen side, har Pakistan som en refleks en viss tendens til å tøye seg lenger i retning av vestmaktene. Men jeg må tilstå at jeg har ikke fulgt så nøye med i Kringkastingen i det senere, så jeg har ikke vært oppmerksom på den meldingen. I hvert fall er det ikke innløpet noe fra vår delegasjon om det.

Hvor det gjelder hungersituasjonen i India, er vel ikke den nå under aktiv behandling i de Forente Nasjoner. Den er under meget inngående drøfting av den amerikanske kongress, og det er der oppstått en vanskelig situasjon fordi den amerikanske kongress har reagert meget sterkt på Nehru's 1. mai uttalelser hvor han sa at hvis det til hjelpen ble knyttet vilkår av noen art, kunne man ikke ta imot den. De vilkår som senatskomiteen hadde vært inne på, var vilkår som gjaldt amerikansk overvåking av fordelingen av hjelpen så den skulle komme frem til de rette, altså i virkeligheten vilkår som ga uttrykk for mistillit til den indiske regjeringens egen evne til å administrere. Det har Nehru reagert mot, og det har ført til at hele saken for øyeblikket er lagt på is så vidt en kan skjønne. Nå drøftet jeg den sak med en meget vel orientert amerikaner for kort tid siden og han sa at om saken enda ble utsatt noen tid, ville det ikke ha avgjørende betydning for når hjelpen kan komme frem, for det som er den store vanskelighet er skipningsspørsmålet, og det arbeides meget aktivt videre med å forsøke å løse skipningsspørsmålet i påvente av kongressens behandling av saken. Men FN som institusjon har, så vidt jeg vet, ikke tatt opp spørsmålet om noen hjelpeaksjon til India i denne situasjon.

Formannen: Ingen flere har begjært ordet om denne sak, og jeg kan vel da erklære diskusjonen om den for avsluttet, og vil få takke utenriksministeren for hans redegjørelse.

Hambro: Jeg skal få lov til å rette et spørsmål til utenriksministeren om en annen sak. Komiteen har fått gjenpart av et brev til utenriksministeren fra utenriksminister Undén om den svenske henvendelsen i Haag, og i fiskerigrensekomiteen drøftet man det svar som det var antydnet at utenriksministeren ville gi til Undén. Jeg vil gjerne høre om det er sendt et slikt svar, og om komiteen kan få en gjenpart også av det.

Utenriksminister Lange: Jeg har ikke spor imot det, jeg trodde det kanskje alt var sendt. Det jeg sa i mitt svar, var ganske kort at det som hadde vakt en viss misstemning her, var ikke så meget den ting at man fra svensk side ba om å få disse dokumenter, men det var dels at man ba om å få dem uten at vi samtidig ble underrettet, og det var også det at begrunnelsen var at det forelå en uenighet mellom Sverige og Norge. Nå, det er det bragt på det rene at den begrunnelsen er det den svenske minister i Haag som har gitt. Hans instruks gikk bare ut på å forsøke å få disse dokumenter, og det er han selv som så har funnet det nødvendig å begrunne det på den måte, det skjedde ikke etter instruks fra det svenske utenriksdepartement.

Hambro: Jeg vil si at i domstolens statutter står det jo intet om at man behøver å gi begrunnelse av noen art.

Formannen: Vi skal ha møte i fiskerigrensekomiteen i morgen, og da har vi vel det svaret, går jeg ut fra.

Moseid: Får jeg lov til å gjøre en kort bemerkning vedkommende det første utenriksministeren var inne på. Når nå spørsmålet om hovedkvarteret er avgjort, vil jeg ikke tilbakeholde det ønske at det også like godt kunne ha gjeldt flystyrkene. Når vi først skal ha hovedkvarteret, mener jeg det var best for oss å ha begge deler. Det er mitt resonnement. Jeg vet ikke om man er enig, men sådan ser jeg på det.

Utenriksminister Lange: Jeg vil nødig der svare forpliktende, men rent personlig er jeg helt enig. Vi har imidlertid sett det slik i Regjeringen at vi ville ikke skape vanskeligheter i forholdet til Danmark ved å motsette oss et sterkt dansk ønske.

Moseid: Jeg forstår utmerket godt det.

Formannen: Det er jo de militære hensyn som der må være dominerende.

Moseid: Hvis det blir et valg, vil jeg ikke tilbakeholde det ønske.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

Møte tirsdag 8. mai 1951 kl. 11

Møtet hevet kl. 12.40.